

Gure ondasun guzia eta hainbat polaroid

Europako banku eta telefono enpresa handien fusioak etengabeko urjauzian iragartzen ari zirenean, Esan Ozenki eta Txalapartak ere bat egitea erabaki zuten, Joseba Sarrionandiaren inguruan diskoliburu bat argitaratzeko. Bernardo Atxagaren *Nueva Etiopía* aurrekari ederra geneukan denok gogoan, eta Esan Ozenki & Txalapartak ahalegin berezia egin dute *Hau da ene ondasun guzia* liburuaren azala eta mamia zaintzeko. Emaizta bikaina izan da, bai diseinu aldetik, bai bertan jasotzen diren hitzengatik ere. Sarriren poema guztiak lau hizkuntzataraz itzulita jaso dira, eta horrek, nahiz liburuak disko baten amua izateak, Olentzerok Durangon milaka ale batzuk erosi izana ekarri zuen. Nobel sariduna ere izan zuen kontuan Olentzerok: Garikoitz Berasaluze Txalaparta argitaletxeko editore umoretsua, Günter Grass liburuak sinatzen ari zen kasetaraino labaindu omen zen joan zen Frankfurtetako liburu azokan, eta alemanierara itzulitako Sarriren liburu bat nobel saridunari eskuratuz, zera esan omen zion: «To, hiretzat, hurrengo nobel saria izango dena akaso». Zer esan, bestalde, hainbat jenderentzat fantasma bat den, errezital guztietan present egon arren paperetan *absent* sinatzen zuen poeta idealizatu baten ahotsa entzuteak eragin digun zirraraz: estreinako aldiz entzun genuenean ez ginen ausartzen esatera, elkari begiratzen genion, besterik gabe, «ba ez du hain ondo leitzen» esan nahiko bagenu bezala. Zirraragarria da halere diskoan Sarriren ahotsa entzutea; fantasma bat ez, baizik eta pertsona bat dela ikustea, urrun dagoen poeta bat, eta gure poeta onena izan arren, bere poemak hain ondo irakurtzen ez dituen. Sarrri ez da perfektua eta horregatik maite dugu gehiago.

Gure memoria historikorako kontzientzia ezak, idazleen ahotsak ez ezagutzera eramane gaitu. Zein ahots zuen Mirandek? Zein ahots Gabriel Arestik? Bigarren honen hitzaldirik bada nonbait grabaturik, baina inor ez da gaur-

daino haiek apailatu eta argitaratzeaz arduratu, asmorik baden arren. Sarrirekin amaitzeko, *Napartheid* aldizkaria ere *aliatuen* bila dabilela entzun du sator honek, Sarriren ihesaldiaren urteurrena ospatzen denerako —San Fermin egunez hain justu— komiki berezi bat argitaratzeko asmoa baitute Sarrionandiaren inguruan.

Liburuen itxura bereziki zaintzea zer den badakien argitaletxe batekin jarraituz, Pamielak behar adinako oihartzunik izan ez duen liburu bat aurkeztu zuen urte amaieran: *Bi argazki eta hainbat polaroid*. Izenburu eta azal erabat iradokikorreko liburu hau alez ale dastatzen den ipuin bilduma da. Felipe Rius nafarraren idazkera (*Zinema japoniara*, Zerberri 1998) musika eta zinema munduko erreferentziaz beteta dago. Erreferentzia asko errepidekoak dira gainera. Bat baino gehiago dira Riuseren ipuinetan sentitzen dutena esatera ausartu ez diren pertsonaia derrotatu baina errealak, amorruez atea itxi ondoren ihes egin eta noraezean alderrai dabiltzanak, harik eta handik ordu batzuetara, ezagutzen ez duten beren hiriko auzo batean azaldu direla ohartzen diren arte. Istripuz betetako liburu da. Bizitzako istripuak dira batzuk eta errepidekoak beste batzuk. Riusek erregistro errealista darabil, baina fantasiaren leihoa apur bat irekitzen du, oso gutxi ordea, istripu horiek utzitako mamuak apur bat azal daitezen baino ez: liburuaren bigarren partea irekitzen duen *Ezkontza* izeneko kontakizunean adibidez, Etorkizunaren eta Iraganaren mamuak ikusten ditu narratzaileak, eta jendeak erotuta dagoela esaten dion arren, berak hantxe ikusten ditu, oparirik gabe biak, ezkontideen ondoan aulki bana hartuta. Ipuin bilduma gutxirekin bezala gertatu zait Felipe Riuserenarekin: ipuin bakarra hautatzeko esango balidate, ezingo nuke. Gaur egun karrete bat errebelatzen duzunean gaizki atera diren argazkiak baztertzeko aukera eman eta ez dizkizute kobratzen. Difuminazioak difuminazio, ni album osoarekin geratzen naiz.

Emakumeari sugeak esan ziona

Berandu jaiki eta lagunen auto-kolektiboa huts eginik, trenez joan behar izan nuen egun batez Durangoko libu-

ru azokara. Hasi berria nuen Ereinek argitaratutako Lourdes Oñederraren *Eta emakumeari sugeak esan zion* nobela, joanerako bidaian agortu zitzaidan eskuetan. Horrek zerbait esan nahi du. Azkar leitzen diren liburu batzuen meritua irakurketa azkar horretan agortzen da, irakurtzen du eta handik hogeita hamar segundora ez da irakurlea ezertaz akordatzen, eta badirudi hori meritua dela. Ez da hori ordea, inolaz ere, Oñederraren lehen nobela honen kasua, istorioak barneratutako ezinegona buru barruan geratzen baita luzaro. Hanif Kureishi ingeles-pakistandarren azken liburuaren gaztelerazko itzulpena (*Intimidad*, Anagrama 1999) irakurri berri nuen, eta hainbat antzekotasun ikusi uste izan nituen berearen eta Oñederraren artean. Amaierara hurbiltzen zoazela ohartu orduko, oraindik bukatu nahi ez duzulako irakurketa erritmoa mozteldu egiten duzun liburu horietakoak dira biak, istorioaren nondik norakoez hainbeste arduratu gabe, bikote baten elkarbizitzaren amaieraren autopsia gupidagabea egiten dutenak: «espero zitekeen intimitateak aztarna sako-nagoak utziko zituela, iraunkorragoa izanzen zela dena. Baina ez. Zera pentsatzen dugu, azkenean: nor da pertsona hori?» edo: «ez zait gezurrik esatea gustatzen, salbuespenak salbuespen...», Kureishiren eleberriko zitak dira biak.

Norbaitek esan lezake garraztasunari aurre egiteko orduan aurkitzen hain zaila zaigun umore puntua falta zaiola Oñederraren nobelari. Baina estimatzen diet Kureishiren liburuko narratzaileari eta baita Oñederraren liburukoari ere, sinzeridade bortitz eta mikatz hori, azukre goilarakada lekuz kanpoko batek arte lana deskonpentsa dezakeela dakienaren inteligentzia.

Sinzeridade bortitz horri forma literarioa emateko bide egokia dateke poemarena ere. 1999. urtea ordea, idor samarra suertatu zen euskal poetentzat, itxura guztien arabera. Edo akaso poesia irakurleentzat, esan behar nuke, poetak —ezkutuan bederen— lanean ariko baitziren, ziur aski. Urte amaieran Gerardo Markuletaren *Hauta-lanerako poemategia* heldu zitzaigun, ene iritzian Markuletak gaurdaino argitaratu duen poema libururik onena (aurreko biak Jon Iriberr *eskizonimoaren* pean argitaratu zituen).

Hona hauta-lanerako poema horietako bat, *Poetika III* izenekoa, hain justu: «Apenas den ezer / poema bat: / poxpolo baten itzala / eguzkipean. / Poxpoloa amaitzean / atzamarra erretzeko arriskuak / bere horretan dirau, hala ere».

Kroniketan

Hori omen zen Jose Luis Otamendik Mia Coutori oihartzun eginez, *Euri kontuak* ipuin bildumarentzat pentsatu zuen lehen izenburua, gure garaiko kronikak baitira oro har bertan biltzen direnak. Kronika kutsu hori nabarmenena den ipuinetako bat *Bizion oinok* izenekoa da, agian bildumako ederrenetakoa, eta honako hitzekin hasten dena: «Aitaren zerraldoaren atzetik gatoz lau anaiok». Liburuko azken ipuina ere (*Hagina*), antologikoa da, eta ez da bildumako antologiko bakarra. Ez espero ordea kronika idorrik. Jose Luis Otamendi poeta da ezer baino lehen, eta hori igartzen da ipuinetan erabiltzen duen hizkuntza landuan. Nabarduraz betetako hizkera hori eta Otamendi beraren poeta izaera ez dira ordea inongo lastaira ipuin labur hauentzat, istorioen azpian dagoen mikaztasuna ahoan gustagarri egiteko oreka dosi beharrezkoa baizik.

Sator kronikalariok ohi dugun sailkapenerako lotsarik eza, *kroniketan* sailaren barruan azken aldi honetako beste hainbat nobedade sartzeko baliatuko dut. Izan ere, badirudi literaturaren azken joera, hizkuntza gehienetan, «fikzio hutsa» dei genezakeenaren beherakada batean eta bizi testigantzen, nahiz kronika fikzionatuen gorakadan laburbil daitekeela gero eta gehiago. Fikzio hutsak asebate egin gaitu eta zerbait erreala txertatu ezean gero eta zailagoa zaio idazleari fikzio hutsa idaztea, eta irakurlari irakurtzea. Joera berri horren kontzientzia lehenik hartu zuena Otamendiren liburua argitaratu duen Susa argitaletxea izan zen beharbada, *Suetena Belfasten* argitaratu zutenean 1996an. Honi, *Zapataren oihana*, *Mandelaren Afrika*, *Ez zaigu ahaztu*, edo *Gay nauzu bezalakoek jarraitu diote* (beste tonu batean, Montoiaren *Plastikozko loreak erregearentzat* ere zaku berean sar liteke). Oraingoan, Koldo Iza-

girre izan da, *Euskaldunon Egunkaria*-ren enkarguz Panama eta Kuba aldean ibili ondoren idatzi duen «*Merry Christmas Panama!*» esan zuen heriotzak kronika liburua argitara eman duena. 1989an EEBBetako armadak Panama inbaditzean protagonista izan zirenak elkarriketatu ditu Koldok (bereziki hunkigarria da Eliecer Gaitan, orduan Panamako zerbitzu sekretuetako buru zenarekin izandako elkarriketaren transkribapena), dokumentazio lan zehatza egin du, eta —sator hau bezala— gaiaz deus ez dakiteneztat benetan liburu argigarria egin du. Badu beste meritubat ere liburuak, Panamako inbasioaren adibidea, beste hainbat gatazketan EEBBek izan duten jokaera zikinaren paradigma delako (baita barne arazoetan ere: adibide baterako, Vietnamez geroztik iritzi publikoa kontrolatzeko EEBBetako agintariek bere armadako baja errealean kopurua nola ezkutatu duten aipatzen da).

Beste era batera, kronika baino gehiago, testimonio liburutzat jo daiteke Arantxa Iturbek Alberdaniako Zerberri azpisailean argitaratu duen *Ai, ama!* izenekoa. Haurdunaldi baten kronika baino areago, haur bat izateko erabakiaren jatorri kontraesankorraren, barne kezken eta ama izatearen inguruan gizarteak sortu eta inor gutxi salatzera ausartu den topiko eta gezurren testimonio ausarta baita, hala ulertua izan dena irakurle askoren aldetik, liburua salduenen zerrendatan ageri baita azken lau hilabeteotan (egunkari batzuen zerrendatan fikziozko liburuen artean sartzen dute eta beste batzuetan berriz ez-fikziozkoen artean, esanguratsua dena, lehen aipatu dugun fikzio-testimonio txertaketa horrek jokoza kanpo harrapatzen gaituelako oraindik).

Hor doa orain, alde edo moldez kronika edo testigantzatik zerbait duten liburu batera: Jon Arretxeren *Ostiralak*, ostiral gauetako kronikak (*Ostegunak* haren ildo jarraituz eta hurrengo urtean *Larunbatak* izango omen denaren aurrekari), Paddy Rekalderen *Whiskie koloreko gauak* (irlandarren pub eta garagardo giroan mamitzen dira ipuin guztiak), Juan Kruz Igerabideren *Hamabi galdera pianoari* (fikziozko narrazioa izan arren, autoreak onartu zuen ama galtzen duen hauraren istorioan bere txikitako oroitz-

pen eta sentimendu franko dagoela liburu hunkigarri honetan), Xabier Montoiaren *Hezur gabeko hilak* (lehenengo mundu gerrako kronika ez izan arren, garai hartan kokatua da; zehatz-mehatz dokumentatu ondoren eginiko liburua, Norman Mailerren *The naked and the dead* gerra liburuaaren ildoan).

Inazio Mujika Iraolak ere, benetan jazotako gerra zibileko gertaera hartu du oinarri, zinema gidoigile trebearen buruaz idatzitako *Gerezi denbora* nobela bizia taxutzeko. Nobela bikaina izan arren, zenbait kritikok ez dute koordenada egokietan ulertu eta epaitu, joan zen urteko libururik interesgarrienetakoa den arren.

Poteo poetikoa

Eta zer diote hezurmamizko idazleek pergamueta adierazten dutenetik aparte? Ematen al dute hitzaldi edo errezitaldirik, partitzen doktrinarik, aspaldi honetan? Azpimarragarria da Ramon Saizarbitoriak eta Anjel Lertxundik Durangoko azokarako Zerberri sailaren barruan ateratako bi saio liburuek (*Aberriaren alde (eta kontra)* eta *Gogoa zubi*, hurrenez hurren), aurrez aipaturiko *Ai, ama!* best sellerraren salmenta mailara ez heldu arren, oso harrera ona izan dutela irakurleen aldetik eta oihartzun mediatiko apur bat ere bereganatu dutela. Bietan topatzen dugu itzulpen-gintza, homologazio, tradizio eta beste hainbat gairen inguruko gogoeta interesgarri asko, baita eztabaida pizteko akuilu anitz ere. Hona Lertxundi, literaturaz haratagoko arazoan gezilari zehatzak, liburuko kontrazalean dioena: «ez dago katalana, galiziarra edo euskalduna izan beharrik galdetzeko Madriletik gorako norik identifikatzen duen bere burua hedabideek, oro har, ematen dioten identitate-irudiarekin».

Vladimir Brigadako lagun zarauztarrek martxoaren 25ean ospatu zuten Poeta Gazteen Eguna. Hainbat poeta bildu ziren Zarautzen larunbatez, aurreko gauean tabernaz taberna ospaturiko *poteo poetikoak* baja hartzeko adinako bestondorik utzi ez zienak bai behintzat (*poteo-poetikoa*:

hitz elkarketa hau sortu izanaren *copyright* eskubideak Vladimir Brigadak edukiko lituzke, baldin eta sistema kapitalistaren erregistro molde arruntak onartuko balituzte). Bestalde, ospatu berri da Euskal Idazleen Elkarteko urteroko bilera, eta Andolin Eguzkitzak kritika egin die euskal idazleei —badu arrazoirik, dena esan behar bada— beren idazle kontzientzia eskasagatik. Juan Martin Elexpuru ere antzeko hitzekin mintzatu da *Gara* egunkariko bere zutabean, behin elkarteko lehendakari izanek, lehendakari izateari utzi ondoren batzarretara agertzeari ere laga egingen diotela aipatuz, besteak beste.

Bada poema labur eta umoretsu bat dioena ez dakit nork itsasontzi ttipi (hauskor) bat zuela, eta itsasontzia handiagoa balitz, poemako istorioa ere luzeagoa zatekeela... Nik erranen dut —*mea culpa*— sator hau ez zela aurtengo idazleen batzarrera joan, eta joan izan balitz, kronika hau ere luzeagoa zatekeela. ¡